

ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ МВС УКРАЇНИ

Актуальність проблеми. Виховна робота з перемінним особовим складом вищих навчальних закладів МВС України – це комплекс організаційних, морально-психологічних, інформаційних, педагогічних, правових, культурно-просвітницьких та соціальних заходів, спрямованих на забезпечення формування і розвитку у перемінного складу особистої відповідальності за свідоме виконання вимог Конституції та законів України, вірності Присязі, Кодексу честі, Етичного кодексу працівника органів внутрішніх справ, високої духовної культури і моральних якостей, почуття патріотизму, державного світогляду, засвоєння морально-етичних норм поведінки тощо.

Виховна робота у вищих навчальних закладах МВС України здійснюється згідно з Законом України „Про міліцію”, Указом Президента України від 27 квітня 1999 року № 456 „Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та здорового способу життя громадян”, Положенням про організацію виховної роботи з особовим складом органів внутрішніх справ, затвердженим наказом Міністра внутрішніх справ України від 17 червня 2000 р. № 385 та Положенням про порядок організації та проведення виховної роботи з перемінним складом вищих навчальних закладів МВС України, з Концепцією виховної роботи у вищих навчальних закладах МВС України, затвердженою наказом МВС України від 30 листопада 2002 р. № 1279.

Виховна робота з курсантами здійснюється за такими напрямками, як світоглядний, політико - правовий, моральний, естетичний, фізичний, патріотичний, дисциплінарний та законослухняний.

Наше дослідження ґрунтується на одній з форм виховної роботи як система індивідуального впливу на курсантів. Вона передбачає забезпечення єдності впливу на особистість всіх керівних ланок та колективу перемінного складу. Це у свою чергу потребує навчання керівників усіх ланок практиці

проведення індивідуальної роботи, вмінню використовувати в ній найбільш ефективні заходи, форми і методи виховання.

Мета нашої статті полягає в тому, щоб показати наявність потреби підготовки спеціалістів з виховної роботи у ВНЗ МВС України.

Керівництво виховною роботою у навчальних закладах МВС України здійснюється керівниками факультетів та курсів – відповідно з безпосередньо підпорядкованим особовим складом; працівниками апаратів роботи з персоналом; громадськими формуваннями ВНЗ; наставниками-кураторами академічних груп; загальне керівництво виховною роботою з перемінним складом та її координацію здійснює ректор; організація виховної роботи покладається на проректора по роботі з персоналом; методичне та організаційне забезпечення виховної роботи покладається на відділи по роботі з персоналом.

Безпосередньо здійснює виховну роботу з курсантами керівництво учбових курсів – начальник та заступник начальника учбового курсу з виховної та соціально-психологічної роботи. На теперішній час заступник начальника учбового курсу з виховної та соціально-психологічної роботи здійснює планування та організовує виховну роботу; проводить заходи щодо вивчення взаємовідносин в колективі, відносин між курсантами та оточуючими; керує виховною роботою молодших командирів; вживає заходів по створенню у колективі здорового морально-психологічного клімату; безпосередньо бере участь у проведенні співбесід (анкетувань) курсантів учбового курсу та узагальнює їх результати.

У цивільних вищих навчальних закладах виховну роботу здійснюють викладачі навчального закладу та тьютори, студентське самоврядування. У вищих навчальних закладах МВС України, крім кураторів та викладачів, існує апарат виховної роботи. Аналіз літератури дозволяє говорити про те, що в дослідженнях останніх років значна увага приділяється формуванню професійної готовності студентів педагогічних університетів до виховної роботи. Однак проблема формування готовності керівництва учбових курсів до

виховної роботи з курсантами не отримала достатньо глибокого теоретичного обґрунтування до теперішнього часу.

Проблема полягає в тому, що керівник учбового курсу, як правило не готовий до виховної роботи з курсантами у навчально-виховному процесі. Заступник начальника курсу з виховної та соціально-психологічної роботи підпорядкований стройовим структурам університету. Сказане дає підставу говорити про те, що пошук відповіді на питання: зміст, структура, основні показники готовності керівника учбового курсу до виховної роботи з курсантами; оптимальні умови, які забезпечують її формування в процесі його підготовки є актуальними для виховної практики і мають теоретичне і практичне значення.

Метою виховної роботи з перемінним складом вищих навчальних закладів МВС України є цілеспрямоване формування правосвідомості, загальної культури та особистісних якостей майбутнього працівника органів внутрішніх справ України відповідно до загальнолюдських морально-етичних норм, а також вимог служби [7, с.2].

Мистецтво виховання має ту особливість, що майже всім воно здається справою знайомою, а іншим - навіть легкою. І тим більш зрозумілим і легшим здається воно, чим менш людина з ним знайома, теоретично та практично. Майже всі підтверджують, що виховання вимагає терпіння, інші вважають, що для нього потрібні вроджені здібності та уміння, навички, але не всі переконані, що окрім терпіння, вроджених здібностей необхідні ще спеціальні знання і уміння [9, с.7].

Слід зазначити, що дисциплінарний статут чітко визначає норми та правила поведінки, регламентує їх підпорядкованість. Цей саме документ передбачає конкретні механізми командирського контролю за дотриманням правил. Статут надає командирам достатньо широкі повноваження. Сам по собі він не потребує додатків на зразок Кодексу честі. Різниця між Статутом і Кодексом полягає в тому, що перший закріплює субординаційні відмінності, а другий визначає головні рушійні принципи – рівність усіх офіцерів перед

честю, незалежно від посад та звань. Єдиним органом, який може втілити цей принцип у життя, є загальні офіцерські збори. Однак принциповим є те, що Кодекс визначає саме норми поведінки, а не відповідальність за їх порушення.

В.І. Зелений досліджував розвиток педагогічної культури молодих офіцерів внутрішніх військ МВС України та визначив, що основними її проявами є: вимогливість без грубощів, без приниження особистої гідності; природність, простота звертання, що не допускає фамільярності і панібратства; принциповість і наполегливість без впертості та роздратованості; уважність і чуйність без підкреслення; гумор та іронія без насміхання, що принижує гідність людини; вплив у формі вимог, попереджень без пригнічення особистості та без її приниження; віддача розпоряджень, вказівок і навіть прохань без зверхності; навчання підлеглих без підкреслення своєї зверхності в знаннях, навичках і вміннях; вміння слухати підлеглих, не перебиваючи, не відволікаючись; серйозність підходу до відповіді підлеглих незалежно від її правильності і грамотності [3, с.13].

Критерії, що відбивають рівень проявів педагогічної культури: широта (діапазон), стійкість (сталість) основних рис та ефективність її педагогічних дій (впливів) на підлеглих. Широта прояву педагогічної культури характеризується вмінням офіцера впливати на кожного підлеглого у будь-якій службовій чи життєвій ситуації і, особливо, при вирішенні складних питань, під час керівництва підлеглими і проведенні навчально-виховної роботи, наприклад, у випадках грубих порушень військової дисципліни і вимог військової служби. Стійкість педагогічної культури виражається в постійності прояву основних її рис. Ефективність педагогічних дій характеризується глибиною виховного впливу, творчим характером, різноманітністю зовнішньої форми (інтонація, жести, міміка тощо) і гнучкістю застосування з врахуванням індивідуальних особливостей підлеглих, психічного стану кожної людини, умов і конкретної обстановки [3, с.14].

Т.К. Ісаєнко пише, що моральне виховання є найскладнішою ланкою загального виховного процесу. Воно менш за все підлягає безпосередньому

регулюванню і разом з тим найбільш чутливо реагує на загальний стан речей у суспільстві, якнайтісніше пов'язане з його традиціями і реальними перспективами подальшого розвитку [4, с.31].

На думку автора, не слід відрізняти виховні явища військовослужбовців, курсантів вищих навчальних закладів МВС України від студентів тому, що всі вони є випускниками шкіл, майже одного віку і виховані в одному суспільстві. На сучасному етапі особлива увага науковцями приділяється підготовці студентів педагогічних вищих навчальних закладів до виховної роботи.

Т.А. Авксентьева у своєму дослідженні довела, що у контексті визначення рівнів сформованості моральної свідомості особистості продуктивним є когнітивно-еволюційний підхід, який передбачає врахування не тільки обсягу засвоєння моральних понять і ставлення до них, а й якісних характеристик соціоморального мислення [1, с.9].

Автор визначила, що ефективний розвиток моральної свідомості студентів педагогічних вищих навчальних закладів забезпечується за таких педагогічних умов: педагогічна підтримка студентів у моральному самовизначенні; формування у студентській групі виховного середовища, що активізує засвоєння моральних понять і цінностей; залучення студентів до колективного обговорення морально-етичних дилем на матеріалі художніх творів і реальних життєвих ситуацій; використання групових форм навчально-виховної взаємодії, що забезпечують систематичну демонстрацію студентам моральних суджень, які перевищують їх актуальний рівень морального розвитку [1, с.17].

Н.Е. Могілевська зробила висновок, що визначальним фактором формування естетичного відношення до людини є естетичне середовище навчального закладу, педагогічний процес. Це особливо важливо для вищих навчальних закладів закритого та напівзакритого типу. Естетико-виховний простір навчального закладу – це життєвий простір, естетичний фон, естетичне оточення, яке олюднює відношення до людини, гармонізує й гуманізує людське спілкування, сприяє тому, щоб люди були «взаємно красивими». Освітній

процес як один із компонентів культури інтегрує етичні, естетичні, художні інтерперсональні, інформаційні впливи на курсантів сприяє їх естетико-інформаційному, естетико-моральному розвитку [6, с.7].

Ми вважаємо, що виховання особистості як інтелігента у локальній виховній системі неможливе.

I. Кон висловлює думку, що традиційні інститути та методи виховання були ефективні у передачі успадкованих від минулого цінностей і норм, тому що тісно були пов'язані з відносно незмінними економічними умовами та соціальною культурою. Серйозні зміни соціального середовища і роду діяльності ставили традиційну систему виховання в глухий кут, визивало напругу і нестійкість [5, с.195]. Доктринери та педагоги мріють побудувати таку систему педагогічних інститутів і дій, яка охоплювала б особистість з усіх сторін, не залишала ніяких «зазорів» і можливостей для відхилення від заданої норми. Подібна установка не тільки утопічна, а й шкідлива, будучи об'єктивно спрямована на знищення індивідуальності. У вихованні, як і в економіці, тотальне планування практично означає бюрократичний формалізм, від якого будь-яка мало-мальськи творча особа постраждає й зуміє якось її позбутися. Багатогранність і деяка неузгодженість виховних дій, що звично сприймаються нами як недолік, об'єктивно підвищує ступінь автономії формування особистості, наслідком чого в одних випадках буде творча ініціатива та самостійність, що не вкладається в заздалегідь обмежені рамки, а в інших – антисоціальна, девіантна поведінка. Розуміння цих обставин висвітлює і принципову обмеженість, механічність такого «інституціонального» підходу до виховання, коли особистість має вигляд пасивного продукту зовнішніх дій, а перед вихованням ставиться завдання «ліпити» один і той самий ідеальний образ, не звертаючи уваги ні на якість «матеріалу», ні на умови його «обробки» [5, с.200].

Слід зазначити, що проблемі підготовки кадрів з виховної роботи в цивільних вищих навчальних закладах приділяється велика увага, порівняно з вищими навчальними закладами МВС України.

Підготовкою майбутніх вихователів у педагогічних вищих закладах освіти займалися Ж.В. Баб'як, А.В. Іжевська, А.І. Калініченко, А.В. Ржевська.

Вони зробили наголос на тому, що у педагогів вищої школи недостатня готовність до соціально-виховної діяльності, необхідно підвищувати рівень кадрового забезпечення сфери організації вільного часу.

А.В. Ржевська у своєму дослідженні зазначає, що ефективність системи управління вихованням студентів педагогічних вищих навчальних закладів можна підвищити, якщо створені й реалізуються макро - і мікро технології управлінського процесу, ... ідеологія вищих навчальних закладів розглядається в якості одного з засобів досягнення управлінських цілей [8, с.3]. За її думкою, формування соціально-значущих якостей особистості студента забезпечується, коли більшість викладачів, задіяних у виховній роботі, мають психолого-педагогічну освіту, а отже, більшу готовність до організації виховної й управлінської діяльності [8, с.7].

Реалізація структури управління залежить від рівня компетенції, знань і вмінь учасників управлінського процесу. Тому черговим завданням, розв'язання якого складає зміст управлінського процесу, є підготовка людей, задіяних у процесі управління до реалізації системи виховання [8, с.11].

Серед головних особливостей управління процесом виховання студентів педагогічних вищих навчальних закладів А.В. Ржевська виділила такі:

- більш високий рівень готовності працівників та студентів педагогічних навчальних закладів до участі у виховному процесі, що визначається внутрішнім середовищем вищих педагогічних закладів, характером одержаної й одержуваної психолого-педагогічної підготовки учасників управління;
- недостатня спеціальна підготовка керівників окремих підструктур управлінської системи;
- просвітницький, епізодичний характер роботи з формування в суб'єктів управління вмінь і навичок управлінської діяльності;
- залежність ефективності управління від рівня інформованості учасників управлінського процесу про цілі, засоби, особливості управління вихованням на

сучасному етапі, що зумовлена автономністю й самостійністю управлінських підструктур;

- відсутність чітких критеріїв оцінки ефективності системи управління вихованням [8, с.15].

Як пише К.Д. Ушинський якщо вихователь добре ознайомиться із законами людської природи, наскільки вони нам відомі, то для нього достатньо здорового глузду, щоб оцінити той чи інший педагогічний захід, той чи інший педагогічний прийом, а цих прийомів велика кількість, так як кожний даний дійсний випадок обов'язково видозмінює будь-який прийом [9, с.43].

Отже, виховна система сьогодення вимагає від вищої школи, в тому числі і від навчальних закладів МВС формування особистостей. Мета сучасної вищої школи – формування майбутнього фахівця як справжнього інтелігента, високоморальної людини, професіонала та громадянина – зазначила Белова Л.О. [2, с.13]. В сучасних умовах змінюють не лише характеристики тих, кого виховують, а й тих, хто виховує. Це обумовлено значними змінами у життєвому світі „вихователів” та „вихованців”, а саме у їх побуті, соціальних мережах, ціннісно-нормативних преференціях. Підготовка керівників учбових курсів повинна бути спрямована на оволодіння сучасними технологіями виховання курсантів-інтелігентів.

Summary

The ways of training of senior officers to are educational process with cadets to optimize education system in governmental institutions of the Ministry Interior of Ukraine are considered in this article.

Резюме

В статье рассматривается целесообразность подготовки руководителей учебных курсов к воспитательной работе в высших учебных заведениях МВД Украины с целью формирования из курсанта будущего специалиста как настоящего интеллигента, высококонравного, ответственного человека, профессионала и гражданина.

Резюме

В статті розглядається доцільність підготовки керівників учбових курсів до виховної роботи з курсантами у вищих навчальних закладах МВС України з метою формування фахівця як справжнього інтелігента, високоморальної, відповідальної людини, професіонала та громадянина.

Література

1. Авксентьєва Т.А. Формування моральної свідомості студентів вищих педагогічних навчальних закладів: Авторе. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка. – Т., 2005. – 20с.
2. Белова Л.О. Виховна система сучасного ВНЗ: соціологічні аспекти аналізу: Автореф. дис... докт. соціол. наук: 22.00.04 /– Національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2005. - 35с.
3. Зелений В.І. Розвиток педагогічної культури молодих офіцерів внутрішніх військ МВС України: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04. – Хмельницький, 2003. – 18с.
4. Ісаєнко Тетяна Костянтинівна. Виховання моральної культури курсантів у педагогічному процесі вищих військових закладів освіти: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04. – Полтава, 2005. – 219с.
5. Кон И. Социализация и воспитание молодежи // Новое педагогическое мышление / Под ред. В. Петровского. – М.: Педагогика, 1989. – С.199-205.
6. Могілевська Н.Е. Формування естетичного відношення до людини у курсантів вищих навчальних закладів системи МВС України: Авторе. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля. – Л.: 2004. – 20с.
7. Положення про порядок організації та проведення виховної роботи з перемінним складом вищих навчальних закладів МВС України. Затверджено наказом МВС України від 30 листопада 2002р. № 1279.
8. Ржевська А.В. Управління процесом виховання студентів вищого педагогічного закладу освіти: Авторе. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Луганський державний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2002. – 20с.
9. Ушинський К.Д. Человек как предмет воспитания: Опыт педагогический и антропологии / Константин Ушинский. – М.: ФАИР – ПРЕСС, 2004. – 576с.